

İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve Yenilenmiş Bloom Taksonomisi Kapsamında İncelenmesi

Investigation of Primary School Social Studies Curriculum in the Scope of Sustainable Development Goals and Revised Bloom Taxonomy

Araş. Gör. Dr. Nergiz KARDAŞ İŞLER¹

Öz

Bu çalışma ile ilkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programının özel amaçları ve kazanımları sürdürülebilir kalkınma boyutları açısından incelenmiş ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili olduğu belirlenen kazanımların sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumu ve Yenilenmiş Bloom Taksonomisi'ne göre dağılımı analiz edilmiştir. Bu amaçla doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Toplanan veriler betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Sürdürülebilir kalkınmanın çevresel, sosyal ve ekonomik boyutları göz önüne alındığında, 18 adet amaç cümlesinin 6'sının, 33 kazanımın sadece 7'sinin sürdürülebilir kalkınma ile ilgili olduğu görülmüştür. Ayrıca sürdürülebilir kalkınma ile ilgili 7 kazanımın sürdürülebilir hedeflerden 4'üyle uyumlu olduğu görülmüştür. Taksonomik analizler sonucunda ise taksonomik basamakların ilk basamağı olan "Hatırlama" ve üst basamakları olan "Çözümleme, Değerlendirme ve Yaratma" basamaklarında yer alan herhangi bir kazanım bulunmadığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, ilkokul, öğretim programı, yenilenmiş Bloom taksonomisi

Makale Türü: Araştırma

Abstract

The purpose of the current study was to examine the special objectives and acquisitions of the primary school 4th grade social studies curriculum in terms of sustainable development dimensions and harmony of the determined the acquisitions with the sustainable development goals and the distribution according to the Bloom's Revised Taxonomy. For this purpose, the document analysis method was used. The collected data were analyzed by descriptive analysis. Considering the environmental, social and economic dimensions of sustainable development, it was seen that 6 of the 18 goal sentences and only 7 of the 33 acquisitions were related to sustainable development. In addition, it has been seen the acquisitions related to sustainable development are compatible with 4 of the sustainable goals. As a result of taxonomic analysis, it is seen that there is no acquisition in the first level of the taxonomic steps, "Remember" and the higher steps, "Analyze, Evaluate and Create".

Keywords: Sustainability, primary education, curriculum, Bloom's revised taxonomy

Paper Type: Research

Giriş

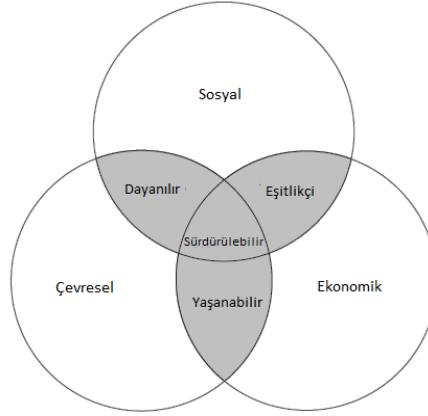
Günümüzde ekolojik, ekonomik, sosyal, kültürel ve kişisel olarak daha sürdürülebilir bir geleceği destekleyecek tutum ve davranış değişikliklerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyacın karşılanabilmesinde en önemli rol eğitime düşmektedir. Sosyal adalet, uluslararası dayanışma ve paylaşılan sorumluluk temelinde insan haklarını geliştirmek, sürdürülebilirliği sağlamak ve herkes için daha iyi bir gelecek inşa etmede eğitimden daha güçlü bir dönüştürücü

¹Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, n.kardas@hacettepe.edu.tr

Atf için (to cite): Kardaş İşler, N. (2023). İlkokul sosyal bilgiler dersi öğretim programının sürdürülebilir kalkınma hedefleri ve yenilenmiş Bloom taksonomisi kapsamında incelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), 472-486.

güç yoktur (UNESCO, 2015). O’Flaherty ve Liddy (2018) son yıllarda eğitimin sahip olduğu küresel bağlamın, eğitim politikasına ve uygulamalarına yeni bir odak noktası getirdiğini ifade ederek; çağdaş eğitimin bu "küresel karakteri"nin, eğitim politikası ve söyleminde olduğu kadar, kalkınma öğretiminde ve sürdürülebilir eğitimde belirgin hale geldiğini belirtmişlerdir. Sürdürülebilirlik, karşılaştığımız sorunları teknolojik gelişme (örn. kaynakların daha iyi kullanımı, alternatif enerji kaynakları, daha iyi atık bertarafı ve geri dönüşüm teknikleri), daha verimli ekonomik büyüme ve bu büyümenin gelirlerinin daha adil dağılımı yoluyla çözmekle ilgilidir (Taylor, Quinn, Eames, 2015). Brundtland Raporu’na (1987) göre sürdürülebilir kalkınma ile gelecek nesiller kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmelidir. Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma ekonomik, sosyal ve çevresel adaleti ve eşitliği sağlar. Sürdürülebilir kalkınma kavramı ekonomik, sosyal ve çevresel alanlara eşit düzeyde bağlı olup, politikayla bütünleşmiştir (Redclift, 2005). John Elkington 1997 yılında “üç ayak” modelini (bkz. Şekil 1) ortaya koyarak, sürdürülebilirlik için ekonomik kalkınma politikalarının, çevresel etkilerin ve sosyal sonuçların eşit ilgi ile dengelenmesi gerektiğini öne sürmüştür (McKenzie, 2004).

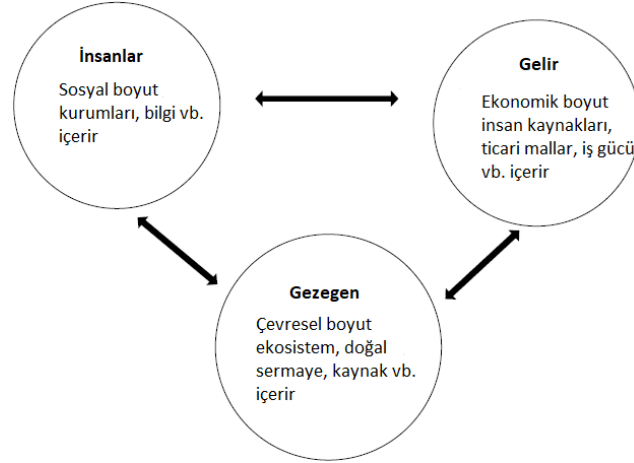
Şekil 1. Üç örtüşen sektör olarak temsil edilen “üç ayak”

Kaynak: Mulligan, 2018

Sürdürülebilir kalkınma boyutlarından sosyal sürdürülebilirlik; temel hizmetlere erişimde (sağlık, eğitim, ulaşım, barınma, eğlence) ve nesiller arasında eşitliğin sağlanması yani gelecek nesillerin mevcut neslin faaliyetleri nedeniyle dezavantajlı olmaması, farklı kültürlerin olumlu yönlerinin korunması, bireylerin ve grupların istemesi halinde kültürel entegrasyonun desteklenmesi ve teşvik edilmesi, vatandaşların yalnızca seçim prosedürlerine değil, diğer siyasi faaliyet alanlarına, özellikle yerel düzeyde katılımının sağlanması ile sağlanabilir (McKenzie, 2004). Sosyal sürdürülebilirliğin sağlandığı toplulukların eşitlikçi, farklılıklara saygının bulunduğu, demokratik ve iyi bir yaşam kalitesi sunan topluluklar olduğu söylenebilir. Ekonomik sürdürülebilirlik ise doğrudan doğal kaynaklara bağlı olup ülkelerin çevresel ölçekte sınırları aşmamasını ve yoksulluk, açlık, işsizlik gibi sorunları ortadan kaldırmaya yönelik ticari faaliyetleri yürütmelerini amaç edinmiştir (Kioupi ve Voulvoulis, 2019). Toplular arasında adil bir ekonomik büyümeyi temsil eden bu boyutta, bir grup zenginleşirken diğer grubun fakirleşmemesi gerektiği fikri temel alınmaktadır. Çevresel sürdürülebilirlik boyutunda ise çevreye verilen zararın en aza indirilmesi ve doğal kaynak kullanımının azaltılması temel alınarak ekosistem ile biyolojik zenginliğin korunması gerektiği vurgulanmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma boyutları birbirlerine bağlı bir bakış açısıyla değerlendirildiği zaman, her boyutun bir diğerinin kapsayıcısı ve tamamlayıcısı olduğu görülmüştür (Sarıkaya ve Kara, 2007). Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınmanın boyutları arasındaki ilişki Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2. Sürdürülebilir kalkınmanın boyutları arasındaki ilişki

Kaynak: Lawn, 2006

Rio Zirvesi raporunda (UNESCO, 2012), sürdürülebilir eğitimin tüm eğitim kademelerine dâhil edilmesi ve bireylerin fikirlerinin, tutumlarının, inançlarının ve davranışlarının sürdürülebilir bir düşünme ve yaşam tarzını benimsemeleri yönünde geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Kahriman Pamuk ve Olgan, 2020). 2015 yılında Birleşmiş Milletlere üye ülkeler tarafından 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi imzalanmıştır. Bu gündem kapsamında 2030 yılına kadar uygulanması planlanan 17 adet temel amaç ve 169 hedef belirlenmiştir. Belirlenen temel hedefler Şekil 3'te sunulmuştur.

Şekil 3. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri

Birleşmiş Milletler tarafından belirlenen Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nde de sürdürülebilir kalkınmayı desteklemeleri için öğrencilerin gerekli bilgi ve becerileri kazanmalarına odaklanan bir hedef yer almaktadır (UNESCO, 2015). Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin somutlaştırılmasıyla, eğitim daha sürdürülebilir, sosyal olarak adil ve eşitlikçi toplumlara katkıda bulunmak için çok önemli bir hedef olarak yeniden ortaya çıkmıştır (Lozano vd., 2019). Sürdürülebilir kalkınmanın merkeze alındığı eğitim türleri için alan yazında yaygın olarak "sürdürülebilirlik eğitimi (sustainability education)", "sürdürülebilir kalkınma için eğitim (education for sustainable development)", "sürdürülebilirlik için eğitim (education for sustainability)" ve "sürdürülebilir eğitim (sustainable education)" gibi başlangıç noktaları,

hedefleri ve yaklaşımları birbirinden az da olsa farklılaşan ancak benzer fikirler içeren terimler kullanılmaktadır (Jeronen, 2022).

Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, sosyal ve çevresel hedefleri; sosyoloji, ekonomi, coğrafya gibi farklı disiplinlerde yürütülecek çalışmalarla gerçekleştirilebilir. Sosyal bilgiler dersinde coğrafya, tarih, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset, vatandaşlık gibi disiplinlerin konularının yer alması bu dersi önemli kılmaktadır (Kaya ve Tomal, 2011). Bu kapsamda birçok disiplinin birbiriyle bağlantılı bir şekilde sunulduğu bu derste konulara küresel bakabilmesi açısından (Oğuz Hacat ve Demir, 2019) sürdürülebilir kalkınma ile ilgili konuları merkeze almıştır. Sosyal bilgiler dersi öğrenme alanlarında sürdürülebilirlik ile ilgili doğal çevreye duyarlı olma (Koçoğlu, 2014), sorunlara çözüm üretme (Oğuz Hacat ve Demir, 2019), yaşadığı yeri tanıma, doğal afetler, ekonomik faaliyetler, kaynakları etkili kullanma gibi konular yer almaktadır. Sosyal bilgiler dersi öğretim programlarıyla çevreyi tanıyan, çevreye duyarlı, doğal kaynakları koruyan, bilinçli tüketici olan, ekonomik faaliyetleri bilen bireyler yetiştirmek hedeflenmektedir (MEB, 2018). Bu çalışma kapsamında, bu hedefleri içeren ve öğrencilerin ilk olarak ilkökul 4. sınıf düzeyinde aldığı bir ders olan sosyal bilgiler dersi öğretim programının özel amaçları ve kazanımları sürdürülebilir kalkınma boyutları açısından incelenmiş ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili olduğu belirlenen kazanımların Birleşmiş Milletler tarafından belirlenen 17 temel sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden hangileriyle uyumlu olduğu ve Yenilenmiş Bloom Taksonomisi'ne göre dağılımı analiz edilmiştir.

Ulusal alan yazında bugüne kadar yapılan sosyal bilgiler dersi ile sürdürülebilirlik konusunda yapılmış araştırmalar incelendiğinde, bunların büyük bir kısmında (Aktaş, 2019; Öztürk ve Zayimoğlu Öztürk, 2016; Tanrıverdi, 2009; Turan ve Koç, 2021; Yılmaz, 2019) öğretim programlarının çevre eğitimi açısından değerlendirildiği görülmüştür. Sosyal bilgiler dersi ile sürdürülebilirlik arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda ön plana çıkan bir diğer kavramın ise "sürdürülebilir kalkınma eğitimi" olduğu görülmüştür. Kaya ve Tomal (2011) ve Oğuz Hacat ve Demir (2019) sosyal bilgiler dersi öğretim programını sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından değerlendirmişlerdir. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma ile ilgili kazanımların öğretimine ilişkin görüşlerini (Aydoğan, 2010) ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarına yönelik sürdürülebilir kalkınma eğitimi önerisi (Acar, 2021) sunan sadece iki çalışma olduğu görülmüştür. Bu araştırmaların çoğunluğunun son yıllarda yapılmış olması ve araştırma sayısının azlığı dikkate alındığında bu çalışmanın, sosyal bilgiler alanında sürdürülebilirliği temel alan araştırmalara katkı sunacağı düşünülmektedir. Ayrıca çalışmanın öğrencilerin sosyal bilgiler alanıyla ilk kez tanıştıkları dönem olan ilkökul sosyal bilgiler dersi öğretim programını derinlemesine incelemesi açısından da alana katkı sunacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra yapılan araştırmaların büyük çoğunluğunda sürdürülebilir kalkınmanın "çevre" boyutuna odaklanılmış olması, bu çalışmada diğerlerinden farklı olarak sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik boyutlarına ilişkin analizler yapılmış olması ve sürdürülebilirlikle ilgili kazanımların taksonomik düzeyinin belirlenmesi gibi yönlerinden dolayı alan yazına katkı sunacağı düşünülmektedir.

2. Yöntem

Bu çalışmada, doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde, hem basılı hem de elektronik (bilgisayar temelli ve İnternet üzerinden iletilen) materyalleri gözden geçirmek veya değerlendirmek için kullanılan sistematik bir prosedürdür (Corbin ve Strauss, 2008). İlkokul sosyal bilgiler dersi öğretim programında sürdürülebilir kalkınma boyutlarının incelenmesinin amaçlandığı bu çalışmada, verilerin elde edileceği doküman 4. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programıdır. Derse ait detaylı bilgiler Veri Kaynağı başlığında yer almaktadır.

2.1. Veri Kaynağı

Bu çalışmanın veri kaynağı, 2018 yılında yayınlanan ve hala kullanılan 4. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programıdır. Sosyal bilgiler dersi ilkökul (4. sınıf) ve ortaokul düzeyinde (5, 6, 7. sınıf) yer alan temel derslerden biridir. İlk kez ilkökul düzeyinde verilen bu dersi sınıf

öğretmenleri yürütürken ortaokul düzeyinde ise sosyal bilgiler öğretmenleri yürütmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin, dersin hedefleriyle ilk kez tanıştıkları ilkököl döneminde yararlanılan öğretim programının seçilmesi amaçlı örnekleme yöntemiyle gerçekleşmiştir. Disiplinler arası bir yaklaşımla işlenmesi gereken bu dersin öğretim programı yedi öğrenme alanı çerçevesinde yapılandırılmıştır. Öğrenme alanı, öğrenmeyi organize eden, bilgi, beceri ve değerlerin bir bütün olarak yer aldığı bir yapıdır (MEB, 2018). Bu öğrenme alanlarında tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi birçok konu bütünleştirilmiş olarak ele alınmaktadır. İlkokul 4. sınıf düzeyi için öğretim programında toplam 33 kazanım yer almaktadır.

2.2. Verilerin Analizi

Çalışma kapsamında toplanan veriler betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Betimsel analizde veriler önceden oluşturulmuş bir çerçeve kapsamındaki temalara sistematik ve açık bir biçimde işlenir, daha sonra yapılan neden-sonuç ilişkileri bağlamında birtakım sonuçlara ulaşılır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu araştırma kapsamında analizler üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada 4. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programının özel amaçları ve kazanımları sürdürülebilir kalkınma boyutları açısından (çevresel, sosyal, ekonomik) analiz edilmiş, ikinci aşamada sürdürülebilir kalkınma boyutları ile ilgili olan bu kazanımların Birleşmiş Milletlere üye 193 ülkenin 2015 yılında kabul ettiği 17 temel sürdürülebilir kalkınma hedefi ile uyumluluğu incelenmiştir. 169 alt hedef içeren bu hedeflerin 2030 yılına kadar gerçekleştirilmesi beklenmekte ve böylece küresel düzeyde yoksulluğun (her boyutuyla) ortadan kaldırılması hedeflenmektedir. 2030 Sürdürülebilir kalkınma hedefleri Tablo 1’de gösterilmiştir. Analizin son aşamasında ise bu kazanımların taksonomik dağılımı analiz edilmiştir.

Tablo 1. 2030 sürdürülebilir kalkınma hedefleri

Hedefler	
Yoksulluğa son	10. Eşitsizliklerin azaltılması
Açlığa son	11. Sürdürülebilir şehirler ve topluluklar
Sağlıklı ve kaliteli yaşam	12. Sorumlu tüketim ve üretim
Nitelik eğitim	13. İklim eylemi
Cinsiyet eşitliği	14. Sudaki yaşam
Temiz su ve sanitasyon	15. Karasal yaşam
Erişilebilir ve temiz enerji	16. Barış, adalet ve güçlü kurumlar
İnsana yakışır iş ve ekonomik büyüme	17. Amaçlar için ortaklıklar
9. Sanayi, yenilikçilik ve altyapı	

Taksonomik inceleme aşamasında ise, 2001 yılında güncellenen Bloom Taksonomisi’nin bilişsel süreç boyutu kullanılmıştır. Bloom Taksonomisi, üst düzey bilgi ve becerilerin geliştirilmesine yönelik belirli gerçeklerin ve kavramların hatırlanması, tanınması ve hayata geçirilmesi prensibine dayanmaktadır. 1956 yılında Benjamin S. Bloom tarafından geliştirilen bu taksonomide bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme olmak üzere altı basamak yer almaktadır. Eğitim alanındaki gelişmeler ve değişimler sonucunda Bloom Taksonomisini değiştiren birçok bilimsel çalışma yapılmış olsa da 2001 yılında Anderson ve Krathwohl’ün yaptığı güncellemeler dikkat çekmiştir. Yenilenen bu taksonomide bilişsel süreç boyutları Tablo 2’de sunulan altı temel kategoriden oluşmaktadır (Crompton, Burke ve Lin, 2019). Bu araştırma kapsamında sosyal bilgiler dersi öğretim programında sürdürülebilir kalkınma ile ilgili kazanımlar, Yenilenmiş Bloom Taksonomisinin bilişsel süreç boyutları kategorilerine göre analiz edilmiştir.

Tablo 2. Yenilenmiş Bloom taksonomisi bilişsel süreç boyutları

1. Hatırlama	1.1. Tanıma 1.2. Anımsama
2. Anlama	2.1. Yorumlama 2.2. Örneklendirme 2.3. Sınıflandırma 2.4. Özetleme 2.5. Sonuç çıkarma 2.6. Karşılaştırma 2.7. Açıklama
3. Uygulama	3.1. Yapma 3.2. Yararlanma
4. Çözümleme	4.1. Ayırıştırma 4.2. Örgütleme 4.3. İrdeleme
5. Değerlendirme	5.1. Denetleme 5.2. Eleştirme
6. Yaratma	6.1. Oluşturma 6.2. Planlama 6.3. Üretme

Kaynak: Anderson ve Krathwohl, 2001

Çalışma kapsamında elde edilen bulguların geçerliğini ve ulaşılan sonuçların doğruluğunu sağlamak için sonuçlara nasıl ulaşıldığının detaylarıyla açıklanması nitel bir araştırma için önemli bir ölçüttür (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Elde edilen bulguların güvenilirliği için yapılan betimsel analiz sürecinde sosyal bilgiler eğitimi alanında uzman bir başka araştırmacının analiz sürecine dahil edilmesi sağlanarak elde edilen bulguların karşılaştırılması yapılmış ve tutarlılığı kontrol edilmiştir. Bu kapsamda alan uzmanına mevcut araştırmanın amacı ve kapsamı hakkında bilgi verilmiş ve kodlama sürecine yönelik soruları cevaplandırılmıştır. Alan uzmanının analizleri incelendiğinde kodlayıcılar arasındaki uyum yüzdesinin araştırmacıyla %84 olduğu tespit edilmiştir. Alan uzmanı ile araştırmacının farklı şekilde kodladığı maddeler konusunda ise görüş alışverişi yapılarak fikir birliğine varılmıştır.

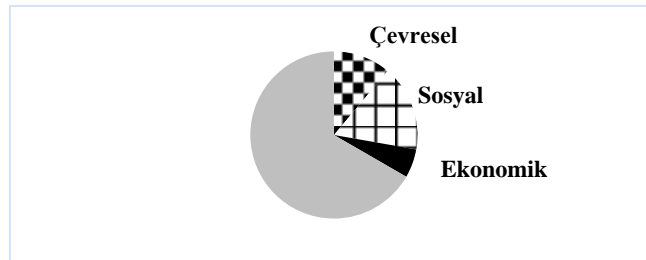
3. Bulgular

İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programının özel amaçları ve kazanımları sürdürülebilir kalkınma boyutları ve hedefleri açısından incelenmiş ve sürdürülebilirlik ile ilgili olan kazanımların taksonomik dağılımı analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular bu bölümde sunulmuştur.

3.1. Öğretim Programının Özel Amaçlarında Sürdürülebilir Kalkınmaya İlişkin Bulgular

2018 yılı sosyal bilgiler dersi öğretim programında 18 adet özel amaç bulunmaktadır. Birbirinden farklı birçok disiplini barındıran bu dersin coğrafya, tarih, hukuk, sosyoloji vb. disiplinlerin yanı sıra birçok değere ilişkin çeşitli amaçları içerdiği görülmüştür. Sürdürülebilir kalkınma ile ilgili amaçların tüm amaçlar içindeki durumunu gösteren grafik Şekil 4'te gösterilmiştir.

Şekil 4. Sürdürülebilir kalkınma ile ilgili özel amaçlar

Şekil 4’te sunulan özel amaçların %33’ünü oluşturan sürdürülebilir kalkınma ile ilgili 6 amaç değiştirilmeden Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Sürdürülebilir kalkınma ile ilgili özel amaçlar

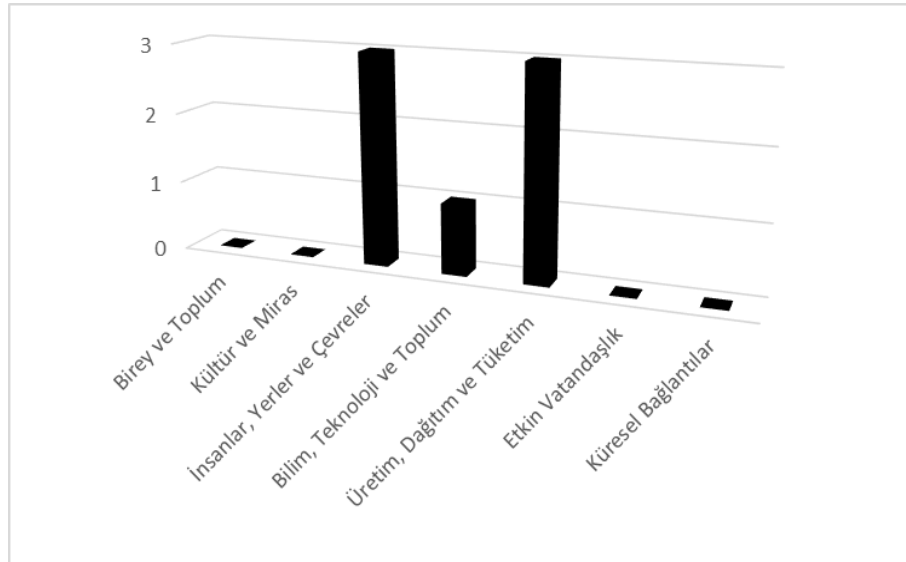
Dersin Özel Amaçları	Sürdürülebilir kalkınma boyutları
Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri	Çevresel
Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları	Çevresel
Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları	Ekonomik
Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları	Sosyal
Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri	Sosyal
Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri	Sosyal

Tablo 3, sosyal bilgiler dersinin 18 özel amaç cümlesinin 2’sinin çevresel, 3’ünün sosyal ve sadece 1’inin ekonomik olmak üzere toplam 6’sının sürdürülebilirlik ile ilgili olduğunu göstermektedir.

3.2. Öğretim Programının Kazanımlarında Sürdürülebilir Kalkınma Boyutlarına Ve Hedeflerine İlişkin Bulgular

İlkokul 4. sınıf öğretim programında, 7 öğrenme alanı ve toplam 33 kazanım yer almaktadır. Bu kazanımların 3 öğrenme alanına dağıldığı görülmektedir. Bu bulguları gösteren grafik Şekil 5’te sunulmuştur.

Şekil 5. Öğrenme alanlarında sürdürülebilir kalkınma boyutları

Şekil 5 incelendiğinde; öğretim programında yer alan “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı çevre unsurlarını, “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında teknolojinin topluma ve çevreye etkisi, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında ise bilinçli tüketicilik ve kaynak kullanımı ile ilgili konular yer almaktadır. Bu öğrenme alanları toplam 16 kazanım içermekte ve bunların 7’sinin sürdürülebilir kalkınma boyutlarıyla ilgili olduğu

görülmüştür. Sonuç olarak, öğretim programında yer alan toplam 33 kazanımın sadece 7'sinin (%21) sürdürülebilir kalkınma ile ilgili olduğu görülmüştür. Bu kazanımlar Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Kazanımların sürdürülebilir kalkınma boyutları

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Sürdürülebilir Kalkınma Boyutu
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	SB.4.3.3. Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.	Çevresel
	SB.4.3.4. Çevresinde meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek bulgularını resimli grafiklere aktarır.	Çevresel
	SB.4.3.6. Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar.	Çevresel
Bilim, Teknoloji ve Toplum	SB.4.4.5. Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.	Çevresel & Sosyal
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	SB.4.5.1. İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar.	Ekonomik
	SB.4.5.3. Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler.	Çevresel & Ekonomik
	SB.4.5.5. Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.	Çevresel & Ekonomik

Tablo 4 incelendiğinde, sürdürülebilir kalkınma ile ilgili 7 kazanımın 6'sının çevresel sürdürülebilirlik kapsamında yer aldığı görülürken 3'ünün ekonomik sürdürülebilirlik, sadece 1'inin ise sosyal sürdürülebilirlik ile ilgili olduğu görülmektedir. 3 kazanımın ise aynı anda birden fazla boyut altında yer aldığı görülmüştür. 7 kazanımın sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ilişkin uyumunun incelenmesi sonucu elde edilen bulgular ise Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri açısından kazanımlar

Kazanımlar	Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi
SB.4.3.3. Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.	Sürdürülebilir şehirler ve topluluklar
SB.4.3.4. Çevresinde meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek bulgularını resimli grafiklere aktarır.	İklim eylemi
SB.4.3.6. Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar.	Sağlıklı ve kaliteli yaşam
SB.4.4.5. Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.	Sorumlu tüketim ve üretim
SB.4.5.1. İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar.	Sorumlu tüketim ve üretim
SB.4.5.3. Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler.	Sorumlu tüketim ve üretim
SB.4.5.5. Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.	Sorumlu tüketim ve üretim

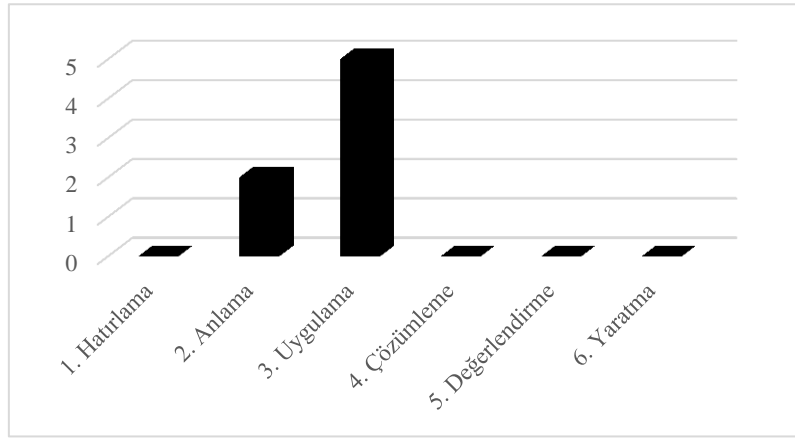
Öğretim programındaki sürdürülebilir kalkınma ile ilgili kazanımlardan 4'ünün "Sorumlu tüketim ve üretim" hedefiyle uyumlu olduğu ve sürdürülebilir üretim ve tüketimi yaygınlaştırmak, doğayla uyumlu yaşam tarzına sahip olmak ve doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimini sağlamaları hedeflenmektedir. Kazanımlardan birinin "Sağlıklı ve kaliteli yaşam" hedefiyle uyumlu olarak çevreye verilen zararın da etkisiyle oluşabilecek afet ve hastalıklardan korunmanın güvenli ve etkili yollarını bilmeleri ve uygulamaları beklenmektedir. Kazanımlardan bir diğerinin "Sürdürülebilir şehirler ve topluluklar" hedefiyle uyumlu olduğu

görülmektedir. İlgili hedef kapsamında “Dünyanın kültürel ve doğal mirasını korumaya ve sahip çıkmaya yönelik çabaları güçlendirmek” gibi amaçlar yer almaktadır. Tam anlamıyla bu hedefle uyumlu olmasa bile kazanımdaki doğal-beşeri unsurların ayırt edilmesi bu hedefin ilk basamağı olarak düşünülebilir. Kazanımlardan birinin “İklim eylemi” hedefiyle uyumlu olarak iklim değişikliğinin hava olaylarındaki gözlemlenebilir etkilerinin öğrenciler tarafından fark edilmesini hedeflemektedir.

3.3. Öğretim Programında Yer Alan Sürdürülebilir Kalkınma İle İlgili Kazanımların Taksonomik Dağılımı

Sürdürülebilirlik ile ilgili 7 kazanım, Tablo 2’de sunulan Yenilenmiş Bloom Taksonomisi’nin basamakları dikkate alınarak analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda, kazanımların 2’sinin Anlama, 5’inin Uygulama basamağında yer aldığı görülmektedir. Bu bulgulara ilişkin grafik Şekil 6’da sunulmuştur.

Şekil 6. Sürdürülebilirlik kazanımlarının taksonomik basamakları

Sürdürülebilirlik ile ilgili bu kazanımların taksonomik basamakların hangi alt boyutunda yer aldığı ise Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Sürdürülebilir kalkınma ile ilgili kazanımların Bloom taksonomisi basamakları

Kazanımlar	Taksonomik Basamak
SB.4.3.3. Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.	Anlama/Sınıflama
SB.4.3.4. Çevresinde meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek bulgularını resimli grafiklere aktarır.	Anlama/Yorumlama
SB.4.3.6. Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar.	Uygulama/Yapma
SB.4.4.5. Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.	Uygulama/Yapma
SB.4.5.1. İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar.	Uygulama/Yararlanma
SB.4.5.3. Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler.	Uygulama/Yapma
SB.4.5.5. Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.	Uygulama/Yapma

Tablo 6 incelendiğinde, kazanımlardan 4’ünün “Uygulama” basamağının “Yapma”, 1’inin “Yararlanma” kategorilerinde yer aldığı, 2’sinin “Anlama” basamağının “Sınıflama” ve “Yorumlama” kategorilerinde yer aldığı görülmektedir. Taksonomik basamakların ilk basamağı olan “Hatırlama” ve son üç basamağı olan “Çözümleme, Değerlendirme ve Yaratma” basamaklarında herhangi bir kazanım yer almadığı görülmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Sürdürülebilirlik, halihazırda sosyo-ekolojik sistemi tehdit eden sürdürülemez eylemleri durdurmakla sağlanabilecektir (Missimer, Robèrt, Broman, 2017). UNESCO (2015); toplumsal eşitsizlikler, çevre sorunları ve finansal adaletsizlikler gibi sürdürülebilir kalkınma konularının öğrenme ve öğretme süreçlerine dahil edilmesini Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitim olarak tanımlamaktadır. Nasibulina (2015) ise sürdürülebilir eğitimi, çevre bilincinin gelişimi ve ekolojik kültürün oluşumu için koşullar yaratan bir yaşam boyu süreç olarak tanımlamaktadır. Öğrenme ve öğretme ortamlarının temel unsurlarından olan öğretim programlarında sürdürülebilir kalkınma boyutlarının ne kadar yer aldığı ve bu boyutların derinlemesine analizi, sürdürülebilir eğitim alan yazınına katkı sunacaktır. Bu çalışma kapsamında multidisipliner bir ders olan sosyal bilgiler dersinin ilkökul 4. sınıf öğretim programının özel amaçları ve kazanımları sürdürülebilir kalkınma boyutları açısından incelenmiş ve sürdürülebilir kalkınma boyutları ile ilgili olan kazanımların Yenilenmiş Bloom Taksonomisi kapsamında analizi yapılmıştır.

İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programının özel amaçlarının sürdürülebilir kalkınma boyutları açısından analizi sonucunda, 18 amaç cümlesinden 6'sının sürdürülebilir kalkınma ile ilgili olduğu ve sürdürülebilir kalkınmanın çevresel, sosyal ve ekonomik boyutlarının tümünde amaç ifadelerinin yer aldığı görülmüştür. Bu bulgu, sosyal bilgiler dersinin hedeflerinin eğitimde sürdürülebilir kalkınmayı sağlamada önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Türkiye'de eğitim sisteminde sürdürülebilir kalkınma hedeflerini merkeze alan herhangi bir ders bulunmamaktadır ancak son yıllarda yapılan araştırmalar (Ateş, 2019; Aytar ve Özsevgeç, 2019; Bulut ve Çakmak, 2018; Öztürk ve Zayimoğlu Öztürk, 2016; Turan ve Koç, 2021) sosyal bilgiler ve fen bilimleri derslerinde özellikle sürdürülebilir çevre boyutunda çevre eğitimi konularına ağırlık verildiğini göstermektedir. Bu çalışma kapsamında, sosyal bilgiler dersinin özel amaçlarında sadece çevresel sürdürülebilirliğe değil sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliğe de vurgu yapılmış olmasının tespiti önemli bir bulgudur. Sürdürülebilirlik sadece çevre korumanın ön plana çıktığı bir gelişme anlayışını ifade etmemekte, gelişmeye ilişkin bütün ekonomik, mali ve ticari politikaların; ekonomik, sosyal ve çevre ile ilgili açılardan uyumlaştırıldığı bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır (Nemli, 2001). Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma, çevresel kaygılarla sınırlı değildir, aynı zamanda ekonomik ve sosyal kaygılara odaklanmayı da içerir (Montiel ve Delgado-Ceballos, 2014). Sürdürülebilir kalkınma, doğal çevreyi ve sosyal eşitliği koruyan ve geliştiren ekonomik ve sosyal kalkınma türlerinin tümüdür (Gedik, 2020).

Dersin özel amaçlarında ortaya koyulan bu durumun, dersin kazanımlarına aynı oranda yansımadağı görülmektedir. Öğretim programında yer alan 33 kazanımın incelenmesi sonucunda, sürdürülebilir kalkınma ile ilgili sadece 7 kazanım (%21) olduğu ve bunların 6'sının çevresel sürdürülebilirlikle ilgili olduğu görülmektedir. Sosyal bilgiler dersi öğretim programında kazandırılması beklenen becerilerden olan çevre okuryazarlığı, çevre duyarlılığı, konum analizi ve mekân algılama becerilerini kazandırma gibi amaçların çevre konularıyla ilgili olduğu görülmektedir. Sürdürülebilirlik, 1990'lı ve 2000'li yılların çevre eğitiminde genellikle odak noktası olurken bir yandan iklim değişikliği ile mücadele konusu gündemdeki yerini korumuştur (Çapkınoğlu, 2022). “Sürdürülebilirlik” ve “Çevre Eğitimi” kavramlarının birbirleriyle doğrudan ilgili olduğu (Öztürk ve Zayimoğlu Öztürk, 2016) göz önüne alındığında, sürdürülebilir kalkınmanın çevresellik boyutuna ilişkin kazanımların daha fazla olması bunun yanı sıra, sosyal bilgiler dersi öğrenme alanlarından olan çevre konusuyla doğrudan ilişkili “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” adlı öğrenme alanının bulunması bu durumun beklenen bir bulgu olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yılmaz (2019) yaptığı çalışması ile bu bulguyu destekleyerek, ilkökul sosyal bilgiler dersi öğretim programı kazanımlarının çevre eğitiminin hedefleriyle uyumlu olduğunu belirtmiştir. Bu bulgu, sosyal bilgiler dersi öğretim programında “çevre eğitimi” konularının yer aldığı ancak bunların “sürdürülebilir çevre eğitimi” ile yeterince ilgili olmadığını göstermektedir. Tanrıverdi (2009) yaptığı çalışmada, Avrupa

Birliđi anlaşmalarında çevre eğitiminin sürdürülebilir çevre eğitimine dönüştürülmesi gerektiğinin önemle vurgulandığını belirtirken, sürdürülebilir çevre eğitiminin Türk eğitim sisteminin bir parçası haline gelmediğini belirterek bu bulguyu desteklemiştir. Çevresel sürdürülebilirlik ile ilgili olan 6 kazanımın Yenilenmiş Bloom Taksonomisi bağlamında yapılan analizleri sonucunda ise, bu kazanımların 2 ve 3. basamaklarda (Anlama ve Uygulama) yer aldığı görülmektedir. Bu durum, ilgili kazanımların taksonominin aynı basamağında tekrarlı bir şekilde bulunması yerine çözümlenme, değerlendirme ve yaratma gibi daha üst basamaklarında çıktılar üretilebilecek şekilde tasarlanması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ekonomi, sürdürülebilir kalkınma kavramıyla çok yakından ilgilidir. Sürdürülebilir kalkınma kapsamında ekonominin başarıyı amaçladığı temel eylemlerden biri, doğal kaynakları etkilemeden daha iyi bir yaşam kalitesi sağlayarak yoksulluğu ortadan kaldırmaktır (Ciocoiu, 2011). Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal ve ekonomik boyutlarını dikkate alan Meyer (2009), günümüzde var olan sorunlara çözüm bulmak için finansal büyümenin önemine vurgu yapmaktadır (Hofman, 2015).

Finansal okuryazarlık, iş birliği, yenilikçi düşünme gibi becerilerin kazandırılmasının hedeflendiği sosyal bilgiler dersinde ekonomik sürdürülebilirlikle ilgili sadece 3 kazanımın yer aldığı görülmektedir. Bu kazanımların “Üretim, Tüketim ve Dağıtım” adlı üniteye yer alan kazanımlar olması, ilgili ünitenin “bilinçli tüketici becerileri, kaynakların sınırlı olduğunun kavranması ve ekonomik faaliyetler” (MEB, 2018) konularını içermesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca ekonomik sürdürülebilirlikle ilgili bu kazanımların 2’sinin çevresel sürdürülebilirliğe de dahil olduğu görülmektedir. Çalışma bulgularında ortaya çıkan mevcut ekonomik sürdürülebilirlikle ilgili üç kazanımın, “Sorumlu tüketim ve üretim” ana hedefiyle uyumlu olduğu ve sürdürülebilir üretim ve tüketimi yaygınlaştırmayı hedeflemektedir. Bu kazanımların Yenilenmiş Bloom Taksonomisi bağlamında yapılan analizleri, bunların sadece 3. basamak olan Uygulama basamağında yer aldığını göstermektedir. Bu durum, ilgili kazanımların taksonominin aynı basamağında bulunması yerine diğer basamaklarda özellikle de daha üst basamaklarda çıktılar üretilebilecek şekilde tasarlanması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Sosyal bilgiler dersindeki “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” adlı öğrenme alanının temelini öğrencilerin girişimcilik ve bilinçli tüketici becerilerinin geliştirilmesi oluşturur (MEB, 2018). Ekonomik sürdürülebilirlik kapsamında bu öğrenme alanında “yoksulluğa son”, “açlığa son”, “insana yakışır iş ve ekonomik büyüme”, “sanayi, yenilikçilik ve altyapı” gibi sürdürülebilirlik hedefleriyle ilgili kazanımların yer alması beklenmektedir.

Sürdürülebilir kalkınmanın bir diğer boyutu ise sosyal sürdürülebilirliktir. Bu boyut genel olarak mevcut ve gelecek nesillerin refahının sürdürülmesi ve iyileştirilmesi olarak tanımlanabilir (Chiu, 2003). Bu çalışma kapsamında sosyal bilgiler dersi öğretim programında sadece bir kazanımın sosyal sürdürülebilirlikle ilgili olduğu görülmektedir. Sosyal bilgiler dersinin toplumsal boyutla ilişkisi var olan birçok ünitenin merkezinde yer almasına rağmen, öğretim programındaki 33 kazanımdan sadece 1’inin bu boyutla ilgili olması oldukça önemli bir eksiklik. Sosyal bilgiler dersi kapsamında öğrencilere kazandırılması beklenen bazı değerlerin ve becerilerin (örn. eşitlik, adalet, saygı, iletişim, empati, önyargıyı fark etme, sosyal katılım) sosyal sürdürülebilirlikle doğrudan ilişkili olduğu göz ardı edilemez. Bunun yanı sıra programda yer alan “Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, Küresel Bağlantılar” gibi öğrenme alanları da toplumsal konuları içeren konu alanlarıdır. Çalışma bulgularında ortaya çıkan mevcut tek kazanım, sosyal sürdürülebilirliğin “Sorumlu tüketim ve üretim” ana hedefine yönelik olduğu görülürken; eşitsizlikler, şiddetsizlik, adalete erişim gibi konulara ilişkin herhangi bir kazanımın yer almaması sosyoloji bilim dalından da etkilenen sosyal bilgiler dersine yönelik bu eksikliğin giderilmesi gerekliliğine ilişkin önemli bir bulgudur.

Yapılan bu çalışma kapsamında elde edilen sonuçlar, Avrupa Komisyonu’nun (COM, 2001) ülkelerin sürdürülebilir kalkınma konusunda eğitim sistemlerini gözden geçirmeleri gerektiğine ilişkin kararına yönelik Türkiye’nin sosyal bilgiler dersi öğretim programı bağlamında bazı düzenlemeler yapılması gerekliliğini ortaya koymuştur. Öğretim programında

daha çok çevresel sürdürülebilirliğe ilişkin amaçların ve kazanımların yer alması, Hill ve diğerlerinin (2014) de ileri sürdüğü gibi sürdürülebilirliğin sosyo-kültürel ve ekonomik boyutlarından ziyade çevresel konular olarak anlaşıldığını göstermiştir. Inoue vd. (2016), ihmal edilen ekonomik ve sosyal temellerin mevcut sürdürülebilirlik krizlerini ve toplumsal dönüşümü ele almak için yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Bu durum, eğitim ortamlarında sürdürülebilirliğin bu boyutlarına ilişkin farkındalık oluşturmanın gerekliliğini göstermektedir. Bunun yanında, öğretim programı gibi temel bir kaynağın sadece belirli öğrenme alanlarında değil tüm öğrenme alanlarında sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve becerilerin yer alması sağlanarak öğretmenlerin ve öğrencilerin sürdürülebilirlik kapsamında birer dönüşüm aracı olmaları sağlanacak şekilde düzenlenmesi önerilmektedir. Sürdürülebilirlikle ilgili kazanımların Yenilenmiş Bloom Taksonomisi'nin bilişsel süreç boyutları dikkate alınarak yapılan analizleri sonucunda üst düzey bilişsel alan basamaklarında yer alan kazanım olmadığı ve mevcut kazanımların ise iki basamakta (Anlama ve Uygulama) yer aldığı görülmüştür. Bu durum, sürdürülebilirlik kazanımlarının herhangi bir aşamalılık durumu dikkate alınmadan yazıldığını göstermektedir. Bu bulgu, Büyükalan Filiz ve Baysal'ın (2019) yürüttüğü çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir. Krathwohl'a (2002) göre, Bloom Taksonomisi'nin basamakları arasında bir aşamalılık durumu söz konusu olmakla birlikte her basamak bir sonraki için önkoşul durumundadır. Bu durum bazı basamaklarda sürdürülebilirlikle ilgili bir kazanımın yer almamasının büyük bir eksiklik olduğunu göstermektedir. Davranışa dönüşmesi beklenen kazanımların, bireylerin gelişimsel özellikleri dikkate alınarak düzenlenmesi gerekmektedir. Bu çalışma sonucunda sosyal bilgiler dersi öğretim programının sınıf düzeyleri ve öğrencilerin gelişimsel özelliklerini yeterince dikkate almadığı söylenebilir. Dolayısıyla bu çalışma sonucunda öğretim programında yer alan sürdürülebilir kalkınma ile ilgili kazanımların Yenilenmiş Bloom Taksonomisi'nde yer alan tüm basamaklara uygun olarak sınıflandırılması önerilmektedir. Bu kapsamda program geliştirme uzmanlarının, çalışmalarında alan yazında yer alan taksonomileri belirli gerekçelerle dikkate alarak düzenlemeler yapmaları önerilebilir. Bunun yanında taksonomik analizlerin kullanıldığı araştırmalardan elde edilecek bulgulara göre öğretim programlarının yapılanmalarında yeniden düzenlemelere gidilebilir. Bu açıdan araştırmacıların bu tür çalışmaları farklı disiplinlerde ve düzeylerde yapmaları önerilebilir.

Kaynakça

- Acar, H. (2021). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına yönelik sürdürülebilir kalkınma eğitimi önerisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Aktaş, F. (2019). *İlköğretim programlarının sürdürülebilir kalkınma hedefleri açısından, çevre eğitimi ve iklim değişikliği boyutunda incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (2001). *A taxonomy for learning teaching and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives*. Longman.
- Ateş, H. (2019). Fen bilimleri dersi öğretim programının sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından analizi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 101-127.
- Aydoğan, A. (2010). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma konusunda ilgili kazanımların öğretimine ilişkin görüşleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Aytar, A. ve Özsevgeç, T. (2019). Disiplinler arası fen öğretiminin 7. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınma konusundaki gelişimlerine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(2), 324-357. doi: 10.16986/HUJE.2018045282
- Bulut, B., ve Çakmak, Z. (2018). Sürdürülebilir kalkınma eğitimi ve öğretim programlarına yansımaları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 7(4), 2680-2697.

- Büyükalın Filiz, S. ve Baysal, S. B. (2019). Analysis of social studies curriculum objectives according to revised Bloom taxonomy. *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 20(1), 234-253. doi: 10.17679/inuefd.435796
- Chiu, R. L. H. (2003). Social Sustainability, sustainable development and housing development: The experience of Hong Kong. Forrester, R. I., & Lee, J. (Eds.) *Housing and social change: East-west perspectives*. Routledge.
- Ciocioiu, C. M. (2011). Integrating digital economy and green economy: Opportunities for sustainable development. *Theor. Empir. Res. Urban Manag.*, 6, 33-43.
- COM (Commission of the European Communities) (2001). *A sustainable Europe for a better world: A European Union strategy for sustainable development*. Communication From The Commission, Brussels.
- Corbin, J., & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Crompton, H., Burke, D., & Lin, Y. C. (2019). Mobile learning and student cognition: A systematic review of PK-12 research using Bloom's Taxonomy. *British Journal of Educational Technology*. 50(2), 684-701. doi:10.1111/bjet.12674
- Çapkınoğlu, E. (2022). Çevre eğitiminde sosyobilimsel konular. Öztürk, E.ve Uçuş Güldalı, Ş. (Ed.) *Temel eğitim döneminde çevre eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Gedik, Y. (2020). Sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlarla sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 3(3), 196-215.
- Hill, P. S., Buse, K., Brolan, C. E., & Ooms, G. (2014). How can health remain central post-2015 in a sustainable development paradigm?. *Globalization and Health*, 10(1), 1-5.
- Hofman, M. (2015). What is an education for sustainable development supposed to achieve-A question of what, how and why. *Journal of Education for Sustainable Development*, 9(2), 213-228.
- Inoue, M., O'Gorman, L., & Davis, J. (2016). Investigating early childhood teachers' understandings of and practices in education for sustainability in Queensland: A Japan-Australia research collaboration. *Australian Journal of Environmental Education*, 32(2), 174-191.
- Jeronen, E. (2022) Sustainable Education. In: Idowu S., Schmidpeter R., Capaldi N., Zu L., Del Baldo M., Abreu R. (Eds.) *Encyclopedia of sustainable management*. Springer, Cham.
- Kahriman Pamuk, D. ve Olgan, R. (2020). Eko ve eko olmayan okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin sürdürülebilir gelişim için eğitim uygulamalarını yordayan değişkenlerin karşılaştırılması. *Eğitim ve Bilim*, 45(203), 327-345. doi: 10.15390/EB.2019.8774
- Kaya, M. F. ve Tomal, N. (2011). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 49-65.
- Kioupi, V., & Voulvoulis, N. (2019). Education for sustainable development: A systemic framework for connecting the SDGS to educational outcomes. *Sustainability*, 11(21), 1-18. doi:10.3390/su11216104
- Koçoğlu, E. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler kavramına ilişkin imgesel algıları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 15(3), 107-126.
- Kratwhol, D. R. (2002). A revision of Bloom's taxonomy: An overview. *Theory into practice*, 41(4), 212-218.

- Lawn, P. A. (2006). *Sustainable development indicators in ecological economics*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- Lozano, R., Barreiro-Gen, M., Lozano, F. J., Sammalisto, K. (2019). Teaching sustainability in european higher education institutions: Assessing the connections between competences and pedagogical approaches. *Sustainability*, 11, 1602. doi:10.3390/su11061602
- McKenzie, S. (2004). Social sustainability: towards some definitions. *Hawke Research Institute Working Paper Series*, 27, 1-29.
- MEB (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*, Ankara: MEB.
- Meyer, B. (2009). *Costing the earth? Perspectives on sustainable development* (Çev. Baker & Harrison). London: Haus Publishing Ltd.
- Missimer, M., Robèrt, K. H., & Broman, G. (2017). A strategic approach to social sustainability–Part 1: Exploring the social system. *Journal of cleaner production*, 140, 32-41.
- Montiel, I., & Delgado-Ceballos, J. (2014). Defining and measuring corporate sustainability: Are we there yet?. *Organization & Environment*, 27(2), 113-139.
- Mulligan, M. (2018). *An introduction to sustainability: Environmental, social and personal perspectives*. New York: Routledge.
- Nasibulina, A. (2015). Education for sustainable development and environmental ethics. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 214, 1077-1082. doi: 10.1016/j.sbspro.2015.11.708
- Nemli, E. (2001). Çevreye duyarlı yönetim anlayışı. *İ. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 211-224.
- O'Flaherty, J., & Liddy, M. (2018). The impact of development education and education for sustainable development interventions: A synthesis of the research. *Environmental Education Research*, 24(7), 1031-1049. doi: 10.1080/13504622.2017.1392484
- Oğuz Hacat, S. ve Demir, F. B. (2019). Sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından sosyal bilgiler dersi öğretim programının değerlendirilmesi. *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, 211-225.
- Öztürk, T. ve Zayimoğlu Öztürk, F. (2016). Sosyal bilgiler öğretim programının çevre eğitimi açısından analizi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(3), 1533-1550.
- Redclift, M. (2005). Sustainable development (1987-2005): An oxymoron comes of age. *Critical perspectives on sustainable development*, 13(4), 212–227. doi: 10.1002/sd.281
- Sarıkaya, M. ve Kara, F. Z. (2007). Sürdürülebilir kalkınmada işletmenin rolü: Kurumsal vatandaşlık. *Yönetim ve Ekonomi*, 14(2), 221-233.
- Tanrıverdi, B. (2009). Sürdürülebilir çevre eğitimi açısından ilköğretim programlarının değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 34(151), 89-103.
- Taylor, N., Quinn, F., & Eames, C. (2015). *Educating for sustainability in primary schools: Teaching for the future*. Springer.
- Turan, S. ve Koç, A. (2021). Fen bilimleri ve sosyal bilgiler öğretim programlarının çevre eğitimi açısından değerlendirilmesi. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 178-195.
- UNDP (United Nations Development Programme). (2020). *Sustainable development goals*. <https://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals.html> adresinden 17 Ocak 2022 tarihinde edinilmiştir.

UNESCO (2012). *United nations decade of education for sustainable development: Rio+20 (2005-2014)*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000148654> adresinden 24 Şubat 2022 tarihinde edinilmiştir.

UNESCO (2015). *Global monitoring report on education*. es.unesco.org/gem-report/ adresinden 17 Ocak 2022 tarihinde edinilmiştir.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, O. (2019). *Sürdürülebilir kalkınma kapsamında Türkiye’de ilkökul kademesinde çevre eğitiminin gerekliliği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi’nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.